

УДК 316.64:303.6+378:004

**АНКЕТУВАННЯ В ІНТЕРАКТИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НОВОГО РІВНЯ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ****Малюченко І.О.****Чорноморський державний університет імені Петра Могили**

В статті розглянуті можливості анкетування особистості у інтерактивному освітньому середовищі Чорноморського державного університету імені Петра Могили, розміщеного на електронній платформі MOODLE, з метою визначення ставлення особистості до різних проблемних ситуацій етичного та екологічного характеру з урахуванням концепції сталого розвитку суспільства, що дозволяє сформулювати новий рівень свідомості людини.

Ключові слова: інформатизація освіти, інтерактивне освітнє середовище, новий рівень свідомості особистості.

У ряді нормативних документів, які визначають стратегію та основні напрями функціонування освіти, зокрема в Державній національній програмі „Освіта” („Україна XXI століття”) та „Концепції національного виховання” зазначається, що український народ вступив у нову епоху свого історичного розвитку, яка характеризується інтеграцією та глобалізацією світових соціальних, економічних і культурних процесів. Тому перспективи розвитку української держави вимагають випереджувального оновлення завдань і змісту вищої освіти, з тим, щоб вона змогла стати гідним членом європейської освітньої спільноти. Модернізація вищої школи повинна задовольнити соціальну потребу в якісній освіті, а тому питання вдосконалення підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності набуває особливої гостроти [1].

Під час інтегрування вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір важливо зберегти її національний характер, сприяти збереженню культурної спадщини, вихованню національної гордості, формуванню у студентів нового рівня свідомості через залучення молодого покоління до добродійності та обережного ставлення як до себе так і до інших, до навколишнього середовища з метою його збереження, дотримання балансу, рівноваги, гармонійного розвитку суспільства.

Розвиток суспільства доводить, що освіта є одним із визначних факторів виживання та розвитку цивілізації. Питання її змісту, якості та вдосконалення входять до числа першочергових проблем людства.

Проте стрімкість наукового поступу людства, поглиблення його перетворюючого впливу на всі аспекти людської життєдіяльності та відповідне розширення освітніх завдань спонукали вчених до усвідомлення недоліків концептуальної основи, що визначили сучасну освітньо-педагогічну діяльність.

Перегляд теоретико-методологічних основ навчально-виховного процесу, як зазначає Н. Волкова, сприяв виникненню нових понять як інформатизація суспільства, інформатизація освіти, інформаційна культура, грамотність [2]. Актуальність формування інформаційної культури та грамотності студентів пов'язана також із розширенням впливу на молоді засобів масової комунікації, зокрема Інтернет ресурсами. Відтак на сьогоднішній день постає задача якнайширшого залучення студентської молоді до використання цих ресурсів у своїй навчальній, дослідницькій та науковій діяльності.

Проблема інформаційної культури майбутнього фахівця розглядається вченими в різних аспектах. Аналіз наукової літератури дозволяє виділити основні напрями у вивченні інформаційної культури: формування інформаційної культури особистості (М. Близнюк, А. Єршов, М. Коляда, Н. Волкова); роль інформаційної культури у розвитку суспільства

(Л. Скворцов, А. Суханов); місце інформаційної культури у загальній культурі особистості (М. Вохрищева); інформаційна культура у навчальному процесі вищої школи (О. Гончарова, М. Жалдак, О. Співаковський).

Інформатизація загальної та вищої освіти в контексті постіндустріального суспільства перебуває в полі досліджень вітчизняних науковців, серед них С. Антонова, А. Верлань, О. Гокунь, І. Іваськів, В. Ключко, О. Комісаров, Ю. Машбиць, В. Михалевич, Н. Морзе, В. Пекельна, Ю. Рамський, О. Удод. Проблеми становлення та вдосконалення необхідних рис особистості, спроможної вирішувати питання в умовах глобальної інформатизації та комп'ютеризації досліджуються зарубіжними науковцями (Р. Барт, Т. Вамос, Г. Міллер) [2].

Теоретичними основами дослідження є концептуальні положення про роль інформації в соціальних процесах (А. Єршов, А. Суханов), психолого-педагогічні закономірності єдності свідомості і діяльності, поетапне формування розумових дій (Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, А. Фурман), принципи створення програмного забезпечення навчального процесу (Г. Балл, В. Безпалько, О. Бондаревська, Б. Гершунський, С. Кульневич), теорію формування інформаційної культури студентів і підготовку педагогічних кадрів до використання в навчальному процесі новітніх технологій навчання (О. Гокунь, М. Жалдак, О. Комісаров, Ю. Машбиць, Н. Морзе), вимоги до моделі професіонала в контексті сучасної соціокультурної та інформаційно-технологічної ситуації (І. Бех, М. Євтух), ключові проблеми інформатизації освіти (В. Биков, Я. Вовк, А. Гурій), питання інформатизації суспільства (В. Михалевич, А. Суханов, А. Урсул) [2]; ідеї безперервної освіти й виховання людини впродовж її життя (Я. Коменський, В. Крижко, Ч. Пінг, Дж. Скотт, А. Тоффлер, Дж. Філд) [4].

Виділяючи одну із можливих причин повільного прогресу інформатизації університетської освіти, О. Мещанінов зазначає, що цей процес розвивається недостатньо комплексно у відповідь на глибокі зміни, що відбуваються у суспільстві в зв'язку із комп'ютерною революцією [6, с. 218]. За час навчання студента в університеті обсяг інформації у світі подвоюється, а методи викладання змінюються значно повільніше. Рішення цієї проблеми можливе на основі сполучення традиційних форм передачі знань з методами, що базуються на сучасних комп'ютерних технологіях, засобах мультимедіа [6, с. 218; 7] й інформаційному обміні через електронну пошту і мережу Інтернет.

У монографії О. Мещанінова виділені умови, необхідні для інформатизації університетської освіти і підвищення ефективності системи навчання з метою підготовки університетом конкурентоспроможних фахівців, що володіють сучасними інформаційними технологіями. Зазначимо, з нашого погляду, найбільш вагомими з них, це – безперервність комп'ютерної підготовки через послідовність дисциплін, що вивчаються за рахунок раціонального використання інформаційних технологій; спільна наукова праця викладачів і студентів за завданнями як промисловості, так і для забезпечення безпосередніх потреб університету; залучення студентів до виконання робіт з математичного моделювання організаційно-педагогічних систем [6, с. 220].

На думку Г. Селевко, у даний час на перший план виступають тенденція широкого застосування персональних комп'ютерів у викладанні загальноосвітніх предметів [6, с. 218; 9], у використанні навчальних і контролюючих програм – так званих педагогічних програмних засобів – у навчальному процесі. Нові можливості, які виявлені в результаті аналізу педагогічної практики використання педагогічних програмних засобів, дозволяють значно поліпшити навчально-виховний процес. Особливо це стосується предметів науково-природничого і фундаментального циклів, де вивчення частіше пов'язане з процесами, які ховаються від безпосереднього спостереження і тому важко сприймаються студентами. Програмне забезпечення дозволяє візуалізувати такі процеси, надаючи одночасно з цим можливість багаторазового повторення і просування в навчанні зі швидкістю, сприятливою для кожного в досягненні розуміння того чи іншого навчального матеріалу [6, с. 218; 8].

Враховуючи вищезазначені складові підготовки висококваліфікованих фахівців в умовах інформатизації університетської освіти на базі Чорноморського державного

університету імені Петра Могили з 2005 року створюється інтерактивне освітнє середовище на базі некомерційної електронної платформи MOODLE (Module Object-Oriented Dynamic Learning Environment), яке не обмежується освітньо-професійними стандартами Міністерства освіти і науки України. MOODLE – це модульне об’єктно-орієнтоване динамічне середовище для навчання. Це всесвітній проект, що постійно розвивається і оновлюється з 1999 року [10]. Інтерактивне середовище, як середовище взаємодії, у Чорноморському державному університеті імені Петра Могили орієнтоване на організацію наукових досліджень шляхом залучення зацікавлених осіб, проведення систематизованого опитування і анкетування, що базуються на збалансованій системі показників, параметрів, характеристик, критеріальних оцінок з визначеними межами сталого розвитку як науково-навчального забезпечення сталого розвитку суспільства (<http://moodle.kma.mk.ua>).

Ми вважаємо, що ефективна організація професійної підготовки фахівця в університетській системі освіти буде досягнута за умови поєднання досліджень та навчання засобами анкетування та визначення особистого ставлення учасників навчальних груп до явищ та процесів, що вивчаються. В ході анкетування у учасників буде сформований новий рівень свідомості, зміниться ставлення до оточуючих людей, соціуму, навколишнього природного середовища, процесів, що відбуваються у ньому. Нами ставиться завдання розробити технологічно спрощену і змістовно ускладнену, доступну анкету для студентів, яка дозволить сформуванню їх власний світогляд. У ході виконання анкети відбудеться вплив на людську свідомість, що дозволить перейти на новий рівень даної категорії.

Вимірювати наскільки буде змінюватися світогляд людини, її ставлення до соціуму нам вважається за доцільне через організаційну або корпоративну культуру. Оскільки людина не існує ізольовано від оточуючого середовища, природи, соціуму. Якщо брати до розгляду студента, то він навчається в університеті і це на деякий період часу стає середовищем його існування, навчання. Ми розглядаємо суспільні цінності колективу, організації (університету), і яким саме чином особистість буде поводити себе в тій, чи іншій ситуації, запропонованій нами.

Організаційна культура – це набір цінностей, заповідей та принципів, стрижневі атрибути, що досить довго залишаються незмінними і які характерні для будь-якої організації та її персоналу [6, с. 366].

У своєму дослідженні ми будемо використовувати запропоновану К.С. Камероном та Р.Е. Куїном методологію оцінки організаційного клімату. Організаційний клімат, за їх визначенням – це характерні рамки відношень, відчуттів, ставлень та сприйняття особистостями, що можуть змінюватися досить швидко і кардинально [6, с. 366], що є дуже важливим при визначенні особистістю свого власного ставлення до людини, соціуму в цілому та природи.

Для обґрунтування вибору стратегії розвитку організаційної культури, управління змінами К.С. Камерон та Р.Е. Куїн запропонували інструмент оцінки організаційної культури, що дає можливість встановити як сучасний стан, так і бажаний, найбільш привабливий взірць організаційної культури.

Інструмент рейтингової оцінки дозволяє кожному із студентів, зацікавлених у змінах своєї свідомості, виокремити альтернативи за 100-бальною шкалою для ключових вимірювань свого власного ставлення до навколишнього середовища, соціуму та природи [5, с. 171]. Для кожної проблемної ситуації пропонується альтернативних відповіді (А, В, С, D), між якими слід поділити бали 100-бальної оцінки у тому валовому співвідношенні, що у найбільшому ступені відповідає ставленню особистості до ситуації у даний момент.

Інструмент рейтингової оцінки оформлений як анкета. Спочатку у стовпчик „Зараз” вносяться бали, якими студент оцінює ситуацію, якою вона є зараз, скажімо на початок вивчення певної дисципліни. У стовпчик „Бажано” студент заносить рейтингову оцінку, а саме, якою б він хотів би бачити ситуацію, роблячи це після прослуховування дисципліни або наприкінці її вивчення.

Розрахунки рейтингової оцінки проводять як середньоарифметичну для усіх відповідей А. Ті ж обрахування повторюють для альтернатив В, С и D. Розрахунки виконують спочатку для стовпчика „Зараз”, а потім – для стовпчика „Бажано”.

К.С. Камерон та Р.Е. Куїнн пропонують рамкову конструкцію конкуруючих цінностей для виявлення підходів до створення проекту організації, визначення етапів життєвого циклу її розвитку, організаційної якості, адекватних теорій ефективності, стилів лідерства, типів управління людськими ресурсами та значення професійного досвіду менеджменту [6, с. 367]. Ми ж намагаємося перенести це на вивчення формування нового рівня свідомості особистості, що дозволяє сформувати її власний світогляд.

Кожний квадрант представляє сукупність базисних припущень, орієнтацій та цінностей, тобто ті елементи, що утворюють організаційну культуру.

Наведемо характеристику кожному з типів організаційних культур. Адхократична культура (відповіді А) походить від латинського *ad hoc* – при нагоді. Вона визначає тимчасову, спеціалізовану та динамічну форму особистості. Головна мета адхократії – прискорювати адаптивність, забезпечувати гнучкість та творчий підхід до справи у ситуаціях, для яких характерним є невизначеність, двозначність та перевантаження інформацією.

Кланова культура (відповіді В) характеризується розподіленими цінностями та цілями, згуртованістю, співучастю, індивідуальністю та відчуттям організації „ми”. В умовах швидких змін оточуючого середовища, тобто в умовах невизначеності, ефективним засобом організаційної діяльності стає впевненість у тому, що всі робітники поділяють одні й ті ж цінності, заповіді і цілі. Успіх у клановій культурі визначається здоровим внутрішнім кліматом та турботою про людей.

Ієрархічна культура (відповіді С) складається із характеристик, запропонованих М. Вебером: правила, спеціалізація, система відбору за оцінками, ієрархія, розподілена власність, знеособлювання та облік. Ключовими цінностями успіху тут вважаються чіткі лінії розподілу повноважень по прийняттю рішень, стандартизовані правила та процедури, механізми контролю та обліку.

Ринкова культура (відповіді D) має у своєму складі такі стрижневі цілі як конкурентоспроможність та продуктивність. Успіх визначається у термінах ринкової долі та проникнення на ринки [5, с. 81].

У нашому дослідженні для того, щоб визначити наскільки змінюється власне ставлення студента до проблемних ситуацій, ми проводили два анкетування. В першій анкеті студентам було запропоновано відповісти на вісімдесят пар запитань та проблемних ситуацій етичного характеру. Нами вважається, що саме питання та проблемні ситуації етичного спрямування дозволяють виміряти відношення особистості до соціуму, людей, які оточують нас, наприклад, під час навчання в університеті. Ця анкета є універсальною і використовується для формування нового рівня свідомості фахівця у будь якій галузі наукового пізнання, оскільки етика трактується як філософська наука, що вивчає мораль, з'ясовує її місце в системі суспільних відносин, досліджує моральні категорії, за допомогою яких виражаються моральні принципи, норми, оцінки, правила поведінки [3, с. 119]. На рис. 1 наведений один із варіантів відповідей студентів на проблемні ситуації етичного спрямування. Як видно з графічного зображення, на початку проходження анкети (у стовпчику „Зараз”) студентів властиві дві моделі власного розвитку – ієрархічна та ринкова (темний чотирикутник на рисунку). Тобто людина, на початку експерименту характеризується деякою стабільністю та контрольованістю, але поруч із цим вимагає від себе кінцевих результатів, досягнень, не зважаючи ні на що (ринок). В ході прослуховування дисциплін гуманітарного та соціального циклів (у стовпчику „Бажано”) студент змінює своє ставлення до соціуму, оточуючого середовища, своїх колег і йому вже властиві протилежні моделі розвитку – адхократична, що говорить про схильність людини до новаторства та готовності до будь-яких змін, та кланова, що свідчить про її турботливе ставлення до своїх колег (світлий чотирикутник на рисунку).

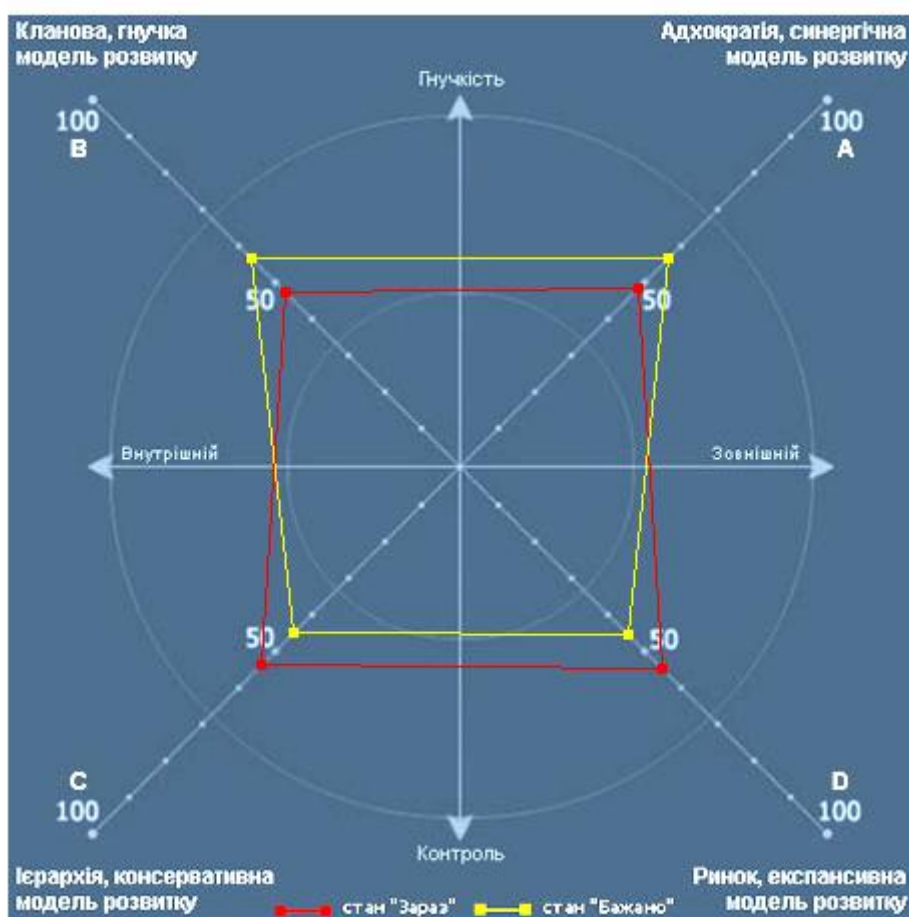

Рис. 1. Результати анкети визначення ставлення особистості до проблемних ситуацій етичного спрямування.

Варто зазначити, що не всім студентам, що відповіли на анкету, властиві такі моделі розвитку. Більшість студентів отримали схожі моделі розвитку як при першому проходженні анкети так і при другому. Вони стикнулися із складністю надати різні, протилежні відповіді у ході проходження анкети. Адже коло питань, запропоноване нами, значно велике (80 пар), оскільки ми намагалися охопити велику кількість ситуацій, що характеризують людські стосунки та поведінку людей у різних ситуаціях. Саме тому, результуюче зображення анкети визначення ставлення особистості до проблемних ситуацій етичного спрямування має вигляд двох чотирикутників (світлого і темного), які практично накладаються один на один (рис. 2). Щоправда знову перевага надана адхократичній та клановій моделям розвитку.

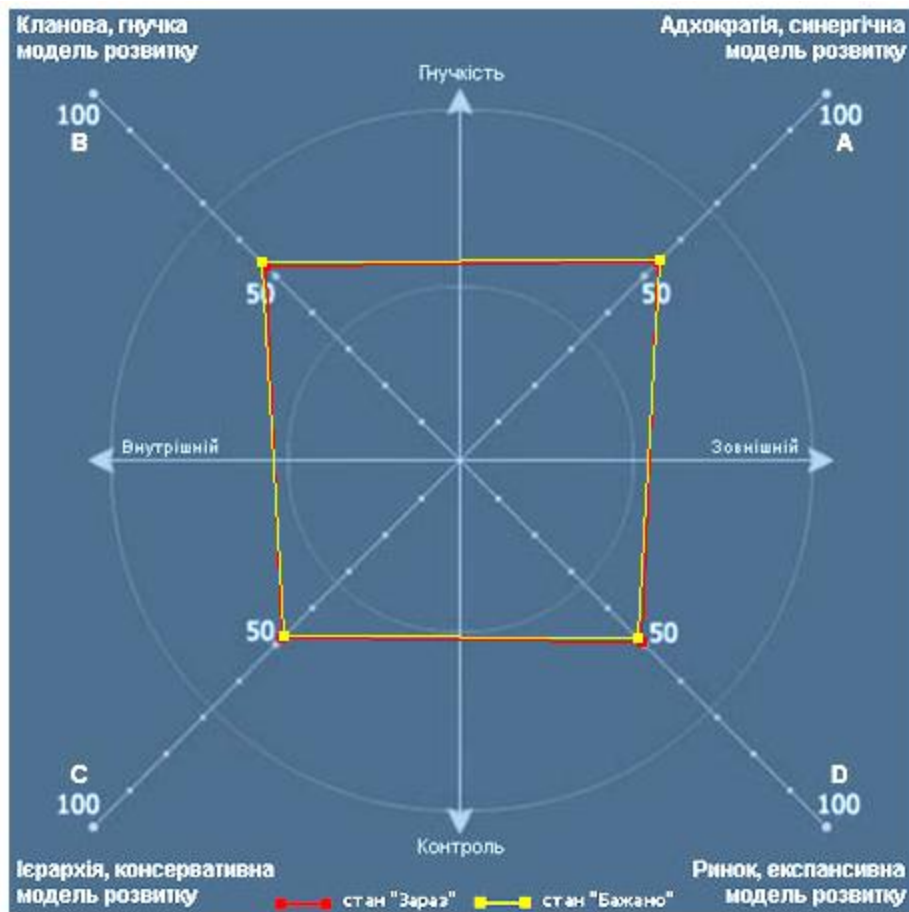

Рис. 2. Узагальнюючий результат анкети визначення ставлення особистості до проблемних ситуацій етичного спрямування.

Друга, запропонована нами анкета стосувалася визначення ставлення особистості до проблемних ситуацій екологічного спрямування. Оскільки перед сучасною педагогічною системою ставиться завдання якнайширшого залучення молодого покоління до доброчинності та обережного ставлення як до себе так і до інших, до навколишнього середовища з метою його збереження, дотримання балансу, рівноваги, гармонійного розвитку суспільства.

Студентам було запропоновано відповісти на 20 пар питань екологічного характеру. Питання, що були запропоновані нами, здалися студентам більш зрозумілими і цікавими. Всі абсолютно респонденти (студенти 4-5 курсів, що навчаються на бакалаврських та магістерських програмах) прослухали курс „Основи загальної екології”, отже дати відповіді на запропоновані ситуації їм було значно легше, ніж у попередній анкеті. Узагальнюючий результат анкети визначення ставлення особистості до проблемних ситуацій екологічного спрямування представлений на рисунку 3.

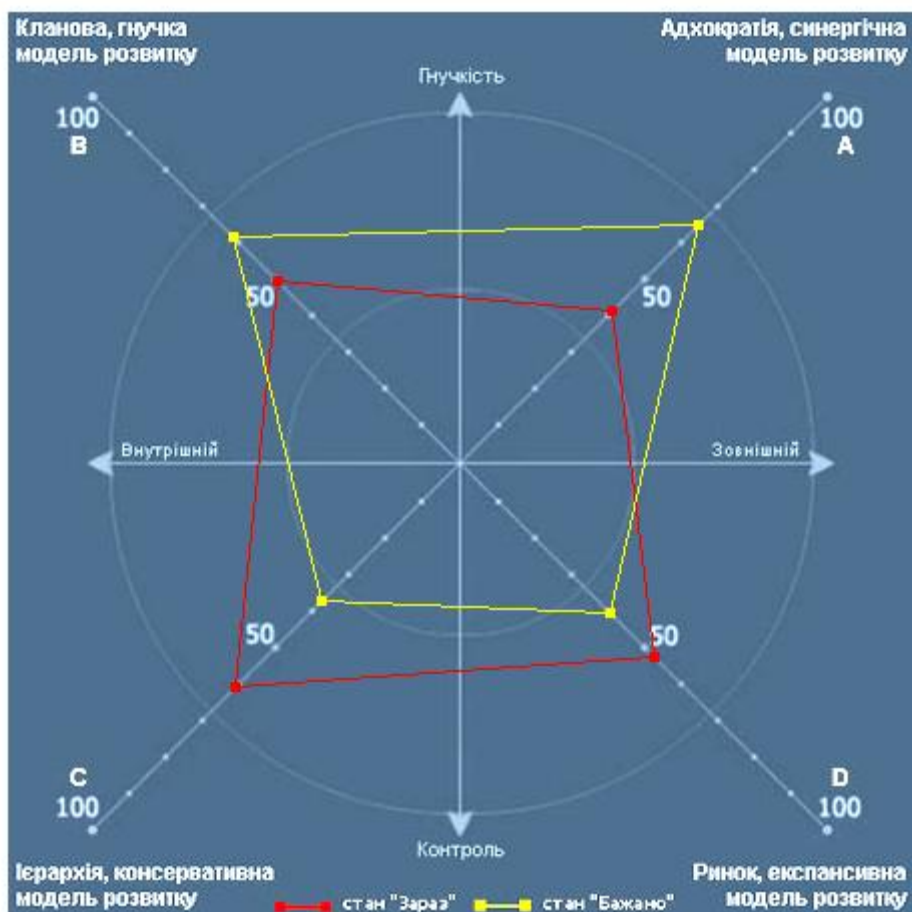

Рис. 3. Узагальнюючий результат анкети визначення ставлення особистості до проблемних ситуацій екологічного спрямування.

Як видно, відповідаючи на питання анкети екологічного спрямування спочатку студенти тяжіли до ієрархічної моделі, що асоціюється з формалізацією у вирішенні екологічних питань, опором змінам, консервативністю, орієнтацією реактивного відношення до змін та низькою мораллю (темний чотирикутник). Але, прослухавши дисципліни науково-природничого циклу, їх ставлення змінилося на протилежне (світлий чотирикутник). Вони стали прихильниками адхократичної культури, здатними до новацій, готовими до швидких змін, що особливо важливо, при прийнятті зважених рішень природоохоронного характеру для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Отже, методика інструментальної оцінки організаційної культури в умовах інформатизації суспільства дозволяє нам провести діагностику визначення зміни ставлення особистості до проблемних ситуацій етичного та екологічного спрямування, сформувані у неї новий рівень свідомості. Спостерігається відповідність типологізації культур та моделей розвитку особистості в умовах університетської системи освіти. Так, синергетичній моделі відповідає адхократична, інноваційна організаційна культура, гнучкій – кланова організаційна культура, консервативній – ієрархічна культура і експансивній – ринкова [6, с. 391].

Особливо слід відзначити, що глибокі зміни на рівні колективу потребують ще більш глибоких змін на особистому рівні, для чого потрібне відчуття безпеки, відчуття атмосфери першого успіху і лише після цього неперервна та наполеглива робота особистості по самовдосконаленню на індивідуальному рівні. Саме це і забезпечує праця в інтерактивному освітньому середовищі.

Методика рейтингової оцінки пріоритетів у формуванні нового рівня свідомості як раціональний вибір між двома альтернативами в інтерактивному освітньому середовищі включає зручний інтерфейс у формі рейтингової оцінки з окресленням меж сталого розвитку.

Наші подальші дослідження будуть спрямовані на обґрунтування цих меж. Це дозволить особистості бути більш екологічно свідомою та толерантною до оточуючого середовища, соціуму та зважати не тільки на свої власні потреби, але й не позбавляти майбутні покоління також їх задовольняти. Оскільки концепція сталого розвитку потребує коригування шкали життєвих цінностей зі зростанням ваги моральних та духовних компонент.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О.В. Формування готовності студентів природничо-географічних факультетів педагогічних університетів до краєзнавчої роботи з учнями: Автореф. дис. ... кандидата пед. наук / Республіканський вищий навчальний заклад „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта). – Ялта, 2009. – 20 с.
2. Волкова Н.В. Формування інформаційної культури студентів індустріально-педагогічних факультетів у процесі фахової підготовки: Автореф. дис. ... кандидата пед. наук / Республіканський вищий навчальний заклад „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта). – Ялта, 2009. – 20 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Ільїна В.Ю. Становлення і розвиток вищої економічної і бізнес-освіти Сполучених Штатів Америки у сучасних умовах: Автореф. дис. ... кандидата пед. наук / Республіканський вищий навчальний заклад „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта). – Ялта, 2009. – 20 с.
5. Камерон К., Куинн Р. Диагностика и измерения организационной культуры / Пер. с англ. под ред. И.В. Андреевой. – СПб.: Питер, 2001. – 320 с. (Серия „Теория и практика менеджмента”)
6. Мещанинов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2005. – 460 с.
7. Мультимедиа / Пер. с англ. – Мн.: ООО „Попудри”, 1997. – 504 с.
8. Роберт И. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования. – М.: Школа-Пресс, 1994. – 205 с.
9. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998. – 255 с.
10. MOODLE ЧДУ імені Петра Могили. – Режим доступу: <http://moodle.kma.mk.ua/> – Заголовок з екрану.